

Positon paper De Rolleman

Constitutioneel Hof en vertrouwen in de rechtspraak. Kans op versterking van grondrechten, maar ernstige zorgen over machtsconcentratie binnen de rechtspraak.

Datum: 14 januari 2026

T.H. van Wanrooij - Secretaris De Rolleman Van Wanrooij
VERENIGING DE ROLLEMAN Molenland 13, 3648NN, Wilnis

De landelijke woonwagenvereniging De Rolleman volgt de ontwikkelingen rond het mogelijke afschaffen van het toetsingsverbod en de oprichting van een Constitutioneel Hof met grote aandacht. Na ruim twee eeuwen zou Nederland rechters mogelijk toestaan om wetten te toetsen aan de Grondwet. In theorie kan dit een belangrijke stap zijn om de rechtsbescherming van burgers te versterken en de Grondwet eindelijk een werkend instrument te maken in de rechtspraak.

Voor woonwagenbewoners, waaronder Roma en Sinti, die al decennialang structurele ongelijkheid en uitsluiting ervaren binnen de Nederlandse rechtspraak, kan dit een doorbraak betekenen. Tot op heden biedt de Grondwet onze gemeenschap geen effectieve bescherming, omdat rechters haar niet mogen toepassen. In de praktijk zijn wij daardoor vaak aangewezen op internationale procedures, met alle drempels van dien.

Tegelijkertijd benadrukt De Rolleman dat deze ontwikkeling geen automatisme tot verbetering vormt. Of een Constitutioneel Hof daadwerkelijk in het belang van burgers werkt, hangt volledig af van de manier waarop het wordt ingericht en van de machtsverhoudingen die ermee worden vastgelegd.

De Rolleman maakt zich in het bijzonder zorgen over de recente – 9 januari 2026 - publieke uitslatingen van de Raad voor de rechtspraak in de Volkskrant, waarin expliciet wordt gepleit voor het verankeren van de positie van de Raad voor de rechtspraak in de Grondwet. Dit betekent in de praktijk niet alleen constitutionele toetsing door rechters, maar tevens een grondwetswijziging die de institutionele positie van de rechtspraak zelf versterkt en afschermt.

Naar het oordeel van De Rolleman is dit een fundamenteel en zorgwekkend signaal. Waar de discussie over een Constitutioneel Hof wordt gepresenteerd als een middel om de rechtsbescherming van burgers te versterken, lijkt de Raad voor de rechtspraak deze ontwikkeling te benutten om eigen institutionele belangen constitutioneel vast te leggen. Daarmee dreigt de Grondwet te worden uitgebreid in het belang van de rechtspraak als instituut, zonder dat daar een evenredige versterking van burgerlijke invloed, democratische controle of maatschappelijke tegenmacht tegenover staat.

Zeer verontrustend signaal

Deze voorstellen wekken bij onze achterban de indruk dat constitutionele hervormingen worden aangegrepen om de positie van de rechtspraak als instituut te versterken, in plaats van de positie van burgers. Voor een gemeenschap die het vertrouwen in de rechtspraak grotendeels is verloren, is dit een zeer verontrustend signaal.

De Rolleman wijst erop dat wantrouwen in de rechtspraak onder woonwagenbewoners geen ideologische houding is, maar het resultaat van concrete ervaringen: gebrek aan cultuurkennis bij rechters, stereotypering, procedurele uitsluiting en het gevoel structureel geen eerlijk proces te krijgen. In dat licht is het onacceptabel dat voorstellen voor een Constitutioneel Hof niet gepaard gaan met zichtbare en structurele burgerlijke tegenmacht.

Sinds het arrest *Winterstein e.a. t. Frankrijk* van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (17 oktober 2013, nr. 27013/07) staat juridisch vast dat de woonwagencultuur en de identiteit van woonwagenbewoners beschermd en actief gefaciliteerd moeten worden. Dit arrest is bindend voor alle lidstaten, dus ook voor Nederland.

Vanaf dat moment hadden zowel overheden als rechters hun beleid en rechtspraak moeten afstemmen op deze mensenrechtelijke verplichting. (Juridisch bindend) Dat is niet gebeurd. Gemeenten gingen door met afbouwbeleid en het weigeren van standplaatsen, en rechters toetsten deze besluiten vaak zonder het Winterstein-kader toe te passen. Daardoor is discriminerend beleid jarenlang opzettelijk niet gecorrigeerd.

Tegen deze achtergrond is het gerechtvaardigd om te stellen dat rechters — net als gemeenten — **sinds 17 oktober 2013 structureel in strijd hebben gehandeld met de mensenrechtelijke bescherming van de woonwagencultuur**, zoals door het Europees Hof verplicht is gesteld.

Uit recente onderzoeken, waaronder het artikel van NU.nl van 14 januari 2024, 'Woonwagenbewoners stelselmatig tegengewerkt: Tijd voor nationaal excuus' blijkt dat de Nederlandse overheid woonwagenbewoners **decennialang systematisch heeft benadeeld** door afbouwbeleid, het weigeren van standplaatsen en het negeren van mensenrechtelijke verplichtingen. Toezichthouders spreken zelfs van **antiziganisme** binnen het beleid. Dit structurele overheidsbeleid heeft ook **doorgewerkt in de rechtspraak**. Kortom, het is niet verantwoord om een grondwetswijziging in te voeren, die de institutionele positie van de rechtspraak zelf versterkt en afschermt.

Constitutionele toetsing vereist burgerlijke betrokkenheid

De Rolleman is van mening dat constitutionele toetsing alleen kan bijdragen aan herstel van vertrouwen indien zij:

- daadwerkelijk toegankelijk is voor burgers, ook zonder juridische bijstand;
- expliciet rekening houdt met de positie van kwetsbare minderheden;
- niet leidt tot verdere afsluiting van de rechtspraak als zelfbeschermend systeem.

Een Constitutioneel Hof dat volledig wordt ingebed binnen hetzelfde rechterlijke netwerk, zonder maatschappelijke of burgerlijke participatie, dreigt te functioneren als een extra filter, niet als een extra bescherming.

De Rolleman pleit daarom voor een model waarin:

- constitutionele toetsing niet wordt gebruikt om instituties te beschermen, maar om grondrechten van burgers te handhaven.
- Dat de griffier een veel grotere en belangrijkere rol kan spelen bij het beschermen van burgers binnen de rechtspraak.

Op dit moment heeft de griffier vooral een administratieve taak. Wij vinden dat dit onvoldoende is. Juist de griffier is vaak de enige onafhankelijke professional die tijdens een zitting aanwezig is, naast de rechter en de partijen. Daarom zien wij de griffier als de juiste schakel om toezicht te houden op een eerlijke en correcte rechtsgang.

De Rolleman pleit ervoor dat de griffier:

- toezicht houdt op de goede procesorde, niet alleen administratief maar ook inhoudelijk;
- kan ingrijpen of signaleren wanneer een rechter zich discriminerend uitlaat of handelt vanuit vooroordelen;
- de burger kan beschermen wanneer tijdens een zitting sprake is van ongelijkheid, intimidatie of oneerlijke behandeling;
- onafhankelijk kan rapporteren over wat er daadwerkelijk is gebeurd tijdens een zitting.

Om dit mogelijk te maken is het essentieel dat de griffier niet langer organisatorisch onder de rechtspraak valt. De Rolleman pleit daarom voor een onafhankelijk griffierskantoor, los van rechtbanken en rechters, met een eigen wettelijke positie en bevoegdheden.

Door de griffier buiten de rechtspraak te plaatsen, wordt zijn of haar onafhankelijkheid gegarandeerd. Zo ontstaat een vorm van toezicht van binnenuit, maar niet onder gezag van de rechter. Dit versterkt niet alleen het vertrouwen van burgers maar ook van hun gemachtigde (Advocaten) en voorkomt dat klachten over rechters pas achteraf en via lange procedures aan de orde komen.

Een griffier met echte bevoegdheden kan fungeren als een laagdrempelige en directe waarborg voor een eerlijk proces. (Art 17 Gw – Art 6 EVRM) Dit is met name van groot belang voor kwetsbare groepen, zoals woonwagenbewoners, Roma en Sinti, die nu vaak het gevoel hebben dat zij tijdens zittingen geen bescherming hebben tegen vooroordelen of machtsmisbruik.

Conclusie

De Rolleman staat niet afwijzend tegenover constitutionele toetsing als zodanig. Integendeel: een Grondwet die werkt, kan juist voor woonwagenbewoners van grote betekenis zijn. Maar wij verzetten ons krachtig tegen iedere hervorming die leidt tot meer macht voor de rechtspraak zonder meer macht voor de burger.

Zonder structurele burgerlijke tegenmacht, transparantie en expliciete bescherming van minderheden zal een Constitutioneel Hof het vertrouwen in de rechtspraak niet herstellen, maar verder ondermijnen.

“Een werkende Grondwet is er voor burgers – niet voor instituties alleen”

Auteur: T.H. van Wanrooij